

An aerial photograph of a valley in autumn. The hillsides are covered in dense forests with trees in various shades of orange, yellow, and red. In the foreground, a large, modern building with a dark roof and light-colored walls is situated on a green lawn. To the left of the building, there is a smaller house with a red roof. A road and a stream are visible in the valley. The sky is overcast with grey clouds.

SOTESKA NA DOLENJSKEM

Vaščani so povedali ...

Soteska

Soteska na Dolenjskem

Vaščani so povedali ...

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929(497.4Soteska)

39(497.4Soteska)

821.163.6-94

SOTESKA na Dolenjskem : vaščani so povedali --- / [avtorji prispevkov
Marjan Bradač ... [et al.] ; urednica Blanka Rončelj]. - 1. natis. - Soteska :
PGD, 2018

ISBN 978-961-288-729-2

1. Bradač, Marjan 2. Rončelj, Blanka

296583680

Spomin ...

*... je del življenja,
ki ga nosiš s seboj
v svojem življenju.*

*Da ne zbledi in ne pozabi,
ga je treba z besedami
preliti na list papirja.*

*Samo tako se bo ohranilo
za svoj namen,
kakaršen koli že je.*

Darko Pavlin

SOTESKA NA DOLENJSKEM

Vaščani so povedali ...

urednica: Blanka Rončelj

avtorji prispevkov in člani študijskega krožka:

Marjan Bradač, Pavla Bradač, Vera Dvoršak, Marica Fifolt, Peter Kumelj, Darko Pavlin, Blanka Rončelj, Brigita Rončelj, Alojz Struna, Tomaž Virant, Tone Virant st., Anica Volf, Janez Vovk, Janez Vovk st., Mitja Zupancič

Jezikovni pregled:

Mojca Badovinac

izdajatelj:

PGD Soteska, zanj odgovorna oseba Dušan Fifolt

oblikovanje:

Matjaž Brišar

tisk:

Alfagraf d. o. o.

1. natis

naklada: 200 izvodov

Iskrice na strani 11 je prispevala Vera Dvoršak.

Iskrice na straneh 23, 40 in 46 so iz knjige Alojzija Volca Kronika župnije Soteska.

Naslovnica:

Soteska jeseni 2016, posnel Marko Majhen

Notranja stran naslovnice:

Razglednica Soteske, odposlana 1909, osebni arhiv Milana Škrabca

Soteska, 27. 9. 2018

Publikacija je nastala v študijskem krožku Moj kraj, ki deluje pri RIC-u Novo mesto. Dejavnost študijskega krožka sofinancirata Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport in RIC Novo mesto.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

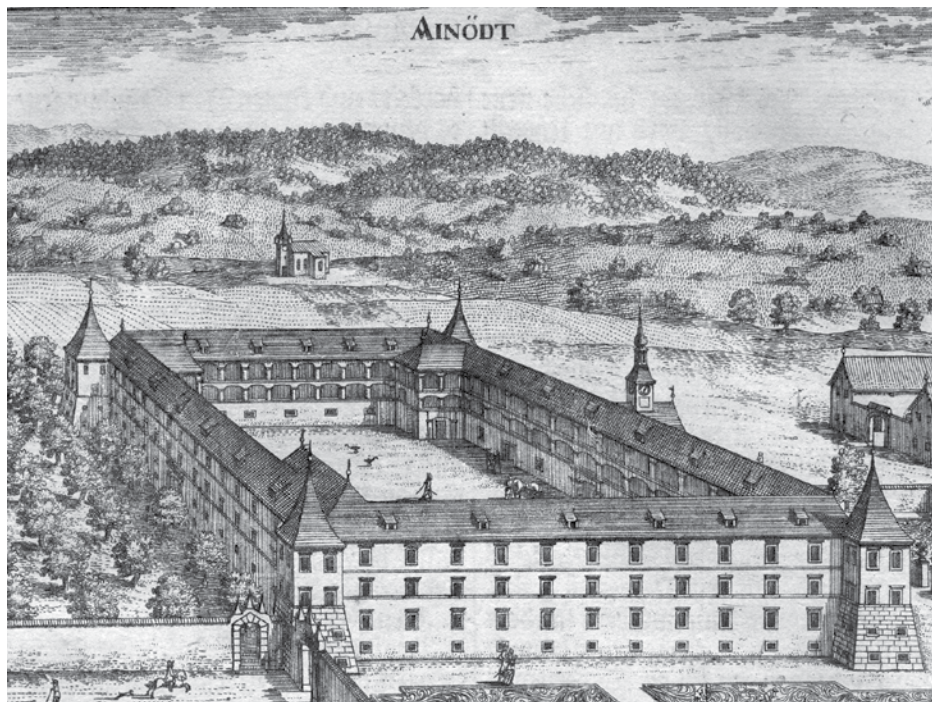
RAZVOJNO
IZOBRAŽEVALNI
CENTER NOVO MESTO

Študijski krožek Moj kraj se zahvaljuje vsem, ki so kakorkoli pripomogli pri izdaji publikacije.

Kazalo

Uvod (Blanka Rončelj)	7
Soteska (Anica Volf)	8
Spomini na mladost	
Moja mlada leta (Alojz Struna)	12
Delo v pruhu (Marjan Bradač)	13
Moj oče je bil hlapec (Marica Fifolt)	14
Z Gorenjske na Dolenjsko (Pavla Bradač)	14
Makaroni, makaroni (Marica Fifolt)	15
Storži (Marjan Bradač)	16
Tudi žogo smo brcali (Janez Vovk st.)	17
Utrinek iz mojega otroštva (Anica Volf)	19
Po vas (Vera Dvoršak)	22
Nabiranje gozdnih sadežev (Marica Fifolt)	22
Šola v Soteski (več avtorjev)	23
Vaška posebneža	
Šturm (Darko Pavlin)	28
Podkombe (Brigita Rončelj)	32
Pogovor s škofom Andrejem Glavanom (Mitja Zupančič)	33
Nesrečne prigode s srečnim koncem	
Zažgani piškoti (Vera Dvoršak)	42
Prvo in zadnje pranje črev (Brigita Rončelj)	44
Vaški pastir (Peter Kumelj)	44
Koprive v solati (Brigita Rončelj)	45
Pogreb prašiča (Vera Dvoršak)	46
Popoldanski dremež (Brigita Rončelj)	46
Včasih v našem kraju	
Kako je Repar »delal« elektriko (Tone Virant st.)	48
Mesarija (več avtorjev)	49
Pivovarna v Soteski (Tone Virant st.)	50
Ko v Sotesko pomlad prihaja (Janez Vovk st.)	52

Bakrorez, J. V. Valvazor, Soteska, Die Ehre dess Hertzogthums Crain, 1689
osebni arhiv Matjaža Brišarja

Uvod

»**Soteska** je ožja (rečna) dolina z zelo strmimi, deloma skalnatimi pobočji: v soteski se poleg potoka vije cesta ...¹«

... in to velja tudi za našo Sotesko.

Soteska leži na jugovzhodu Slovenije, v občini Dolenjske Toplice. Po dolini teče smaragdna reka Krka, ki jo na obeh bregovih omejujejo hribi, poraščeni z zelenim gozdom. Najvišja izmed njih sta Plešivica na eni in Sveti Peter na drugi strani.

O bogati zgodovini Soteske pričajo številne zgradbe, kot so ostanki gradu Stara Soteska na desnem bregu Krke, ruševine gradu Soteska, Hudičev turn z vrtnim paviljonom in cerkev sv. Erazma, ki jih lahko občudujemo še danes. O njih je veliko zapisanega, ni pa zapisov o pestrem in zanimivem življenju Soteščanov. Zato smo se člani študijskega krožka odločili, da ta del zgodovine našega kraja zapišemo, saj se zavedamo, da zgodovina niso le stavbe, ampak smo tudi ljudje in naše zgodbe.

Dragi bralci, za trenutek se ustavite in se prepustite zgodbam Soteščanov. Izvedeli boste, kako se je kuhalo makarone, kateri šport je bil najbolj priljubljen, kako se je delalo prek »študentskega servisa« nekoč in še mnogo več.

Prijetno branje.

1 Slovar slovenskega knjižnega jezika.

Anica Volf
Soteska

Soteska moja domača vas,
Soteska dom vsakega izmed nas,
Sveti Peter in Plešivica sta jo v svoje znožje skrila,
Krka ji je zibelko naredila,
gozdovi mogočni jo varujejo z vseh strani,
le proti Gorjancem odprte so vse poti.

Soteščani radi se zazremo po dolini,
kjer v siju sonca Krka lepotica se zlato blešči,
pod jezom in v brzicah srebro jo krasi,
a v zavetju gozda smaragdna obleka ji še najlepše pristoji.
Ko pa pade noč, se luna v Krki gleda,
šum vode, ki pada prek jezu,
pa najboljšo uspavanko Soteščanom prepeva,
ob jutrih, ko sonca videti še ni, pa nas glasno petje ptic budi.

Stari grad že v ruševinah in poslopja grajska
nas spominjajo, da je minljivo vse,
da življenje svojo pot kot naša reka gre,
pa če nam paše ali ne.

Soteščani in Soteščanke

kot vsepovsod ljudje včasih složni včasih ne,
a vsi se med seboj poznamo in radi se imamo,
v stiski drug drugemu roke podamo,
na hribčku cerkev svetega Erazma stoji
in ob koncu življenja tam mir najdemo vsi.

Razglednica Soteske, odposlana 1936

osebni arhiv Matjaža Brišarja

Pogled iz Gaberja

gradivo hrani Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, iz posebne zbirke Boga Komelja

Spomini na mladost

*»Mrvo in listje smo nosili v mrežah,
na vrhu naramnega koša.
Na njivo smo šli s pletenim koškom ali košaro.
Po mleko smo hodili s kanglo.
Po vino v zidanico s pletenko.
Po olje, radensko, pivo v trgovino s steklenico.«*

Alojz Struna

Moja mlada leta

V času mojih otroških let je bil v Soteski župnik g. Volc. Otroci smo ga imeli radi, saj je bil dobrega srca in se nam je znal približati, da smo ga spoštovali. Zato sem sprejel tudi njegovo povabilo, da bi bil ministrant. Tako sem se začel počasi uvajati v to delo. V tistem času je bila pri vsem delu v povezavi s cerkvijo zelo dejavna Karolina iz Ključa. Pritegnila je nekaj fantov in nas začela učiti pritrkavanja. Po navadi smo se učili po maši. V času učenja smo na zvonove pritrkavali s kamenčki, da se niso slišale naše napake. Ko je Karolina presodila, da znamo, se je dogovorila z g. Volcem, da smo po nedeljski maši pritrkavali. To je bil za nas velik dogodek, ponosni smo bili na osvojeno znanje. Po uspešno opravljenem izpitu iz pritrkavanja smo bili povabljeni še na malico k g. Volcu, kar je bilo v tistem času veliko plačilo. Pritrkovalci smo bili: Janez Vovk, Jože Obrstar, Slavko Bradač, Alojz Struna in Andrej Glavan.

Prvo sveto obhajilo, 21. 6. 1936

osebni arhiv Marice Fifolt

Župnik g. Volc se je po upokojitvi preselil v »vilo«, tako smo rekli veliki hiši nedaleč od cerkve, danes Meholčkovo oziroma farovško hišo. Kadar je dobil obiske v večjem številu, je opravil mašo v kapeli, ki se je nahajala v spodnjih prostorih vile. Ob takšni priložnosti me je vedno prosil, da sem bil ministrant.

»Izdelovala sva mlinčke in jih postavljala v vodo.«

Lepe spomine imam tudi na druženje z Andrejem Glavanom, sedanjim novomeškim škofom. Bil sem velikokrat pri njem, ker so stanovali blizu cerkve in peskokopa. Iz peskokopa je tekla voda mimo njihove hiše in je bil to zelo primeren kraj za igro. Izdelovala sva mlinčke in jih postavljala v vodo, vsak je imel svoj nož in tako sva iz lesa izdelala vsako svojo igračo. Uspešnejši je bil tisti, ki je izdelal tak mlinček, da se je v vodi lepo vrtel.

Otroci, predvsem fantje, smo radi raziskovali tudi ostanke požganega gradu. Bil je idealen prostor za skrivanje. Ostala mi je v spominu lepo ohranjena slika ob vstopu v grad, ki je prikazovala grb grofov Auerspergov. Dobro ohranjene so bile tudi še stopnice takoj ob vhodu, po katerih smo se vzpenjali in prišli na velike hodnike gradu. Bilo pa nas je strah prostora pod stolpom, kjer naj bi bile grajske ječe, v ta del nismo zahajali. Znotraj obzidja pa je bil prostor zelo primeren za igranje nogometa.

Marjan Bradač

Delo v pruhu²

Bil sem star približno 12 let, ko me je Vovkov stric prosil, če bi mu pomagal voziti pesek v pruhu, s tem pa bi si prislužil nekaj denarja. Pesek sem nalagal v leseno samokolnico, ga odpeljal in stresel v drčo, ki je bila speljana do voza »šinarja«. Na tem vozu je bila »truga«, v kateri so takrat prevažali pesek. Za napolnitev ene truge je bilo treba pripeljati od 16 do 18 samokolnic peska. Polne vozove so furmani odpeljali v Stražo za potrebe gradnje stanovanjskih blokov pod železniško progo. V pruhu sem občasno tudi kopal luknje za pripravo miniranja, s pomočjo katerega so pridobivali nove zaloge peska.

2 peskokop

Marica Fifolt

Moj oče je bil hlapec

Moj oče je bil hlapec, zaposlen pri grofu Auerspergu. Njegovo delo je bilo zelo težko in zahtevno. Z delom je začel že ob štirih zjutraj, ko je odšel v gozd. Tam je nalagal hlode in jih odpeljal na žago v Sotesko. Tam so jih razrezali v deske, te pa je nato s pomočjo konjske vprege odpeljal v Stražo na postajo, kjer so jih naložili na vagon in odpeljali v Italijo.

Ne glede na to, da je bilo delo naporno, ga je oče z veseljem opravljal, saj so bili graščaki dobri do svojih delavcev. Večkrat mi je z njihovega sadnega vrta prinesel sočne hruške, ki so jih imeli le oni.

»Spominjam se jelke, visoke vse do stropa.«

Z veseljem se spominjam časa pred božičem. Vsako leto smo en mesec pred božičem otroci zaposlenih hodili na kosilo v grad. Med tednom smo vedno jedli enolončnico in kos kruha, v nedeljo pa je bila juha in za sladico kos rožičeve potice. Kos kruha je takrat za nas pomenil zelo veliko, saj ga ni bilo v izobilju. Če je kos kruha padel na tla, si ga pobral, poljubil in pojedel. Otroci smo še posebej nestrpno pričakovali sveti večer, saj smo takrat v gradu dobili darila. Ta dan smo proti večeru odšli tja. Spominjam se jelke, visoke vse do stropa, na njej pa so viseli bonboni in piškoti, ki smo jih lahko pojedli. Ob njej je stala dolga miza, na kateri so bila razvrščena darila. Otroci smo dobili eno leto obleke, naslednje leto pa obutev, mama je dobila štruco³ in »birfl cukr«, oče pa tople rokavice ali nogavice.

Pavla Bradač

Z Gorenjske na Dolenjsko

Rojena sem leta 1920 v Cerkljah na Gorenjskem. Tam sem spoznala Jožeta Bradača, s katerim sem se pozneje tudi poročila. Poročila sva se na Brezju, na poročno potovanje pa sva odšla na Bled. S 27 leti sem tako prišla živeti v Sotesko. Takrat še ni bilo veliko avtomobilov, zato sem se na Dolenjsko pripeljala kar s tovornjakom, ki je razvažal mleko.

3 Boljši kruh z rozini.

Dolenjska pokrajina se je povsem razlikovala od naše Gorenjske. Tu sem se prvič srečala z vinogradom oziroma delom v njem. Seveda sem se želela naučiti vse potrebno, da bi lahko delala v vinogradu. Pri tem mi je bila v veliko pomoč sosedova teta Karolina, ki me je naučila, kako se veže v vinogradu.

»S 27 leti sem tako prišla živeti v Sotesko.«

Spominjam se, ko sem nekega dne zunaj pometala in je teta Karolina prišla do mene. Zanimalo me je, kaj želi, pa je rekla, da je prinesla pehar hrušk za otroke. Ni mi bilo jasno zakaj. Pa mi je razložila, da jih raje tako prinese, kot pa da bi jih otroci robotali.

V trgovino sem hodila k Mlakarjevim, na začetku Soteske. Trgovina je bila majhna, vendar si v njej lahko dobil marsikaj.

Marica Fifolt

Makaroni, makaroni

Černetova oče in mama sta za nekaj dni odšla od doma. Prosila sta me, da pridem k njim, da otroka Edo in Darinka ne bi bila sama. Za kosilo smo se odločili, da bomo skuhalih makarone. Bila sem stara 14 let in takrat sem prvič videla testenine. Zavrela sem vodo in vanjo stresla vse makarone, kolikor so jih imeli. Mislim, da jih je bilo okrog dva kilograma.

»Makaronov je bilo res veliko.«

Ko so se makaroni kuhali, je lonec postal premajhen, zato smo jih nekaj pretresli v drug lonec in nato še v enega. Makaronov je bilo res veliko. Darinka je odšla po vasi in soseda jo je vprašala, kaj je bilo za kosilo. Odgovorila je: »Makaroni.« Naslednji dan je sosedo zopet zanimalo, kaj so jedli, in Darinka ji je odvrnila: »Makarone!« Soseda se je začudila: »Pa koliko imate teh makaronov?« »Imamo jih še veliko, še dva lonca sta polna,« ji je razložila Darinka. Tako sem se naučila kuhati testenine.

Marjan Bradač

Storži

Za nakup šolskih knjig in zvezkov smo morali tudi otroci prispevati svoj finančni delež. Tako smo sosed Viče, Vika, Jožica ter jaz hodili nabirat storže. Fanta sva splezala na smreko, trgala storže in jih metala na tla. Tam sta jih najini sestri pobirali v vreče, ki smo jih nato odnesli stehtat v soteško trgovino. Večkrat smo se skregali, saj se ni točno vedelo, čigav storž je priletel na tla, ali moj ali Vičetov, in v katero vrečo spada.

Nabrane storže so prevzeli delavci gozdnega gospodarstva, od katerih smo dobili tudi plačilo. Od doma sem prinesel malico, ki sem jo največkrat pojedel kar na drevesu, saj mi je plezanje po smreki gor in dol vzelo preveč časa.

Marjan in Jožica Bradač

osebni arhiv Marjana Bradača

Janez VOVK st.

Tudi žogo smo brcali

V 50. in 60. letih prejšnjega stoletja je bil v Soteski zelo priljubljen mali nogomet. Čeprav igra ne zahteva velikih igralnih površin, smo mladi Soteščani komaj čakali, da so bili pokošeni travniki ob Krki. V gozdu pri starem gradu smo posekali tanjše suhe smreke za gole. Velikokrat se je zgodilo, da so bili goli vrženi v Krko, ker smo imeli kar nekaj "sovražnikov" oziroma nasprotnikov nogometa ali športa.

Podhosta, julij 1963. Podhosta - Soteska 3:6. Ekipa Soteske (stojijo z leve): Janez Vovk, Slavko Bradač, Branko Vovk, Roman Pajk, Marjan Bradač, Ivan Gimpelj in Jože Fifolt.

osebni arhiv Janeza Vovka st.

Na igrišču smo se družili ob poletnih večerih, ob nedeljah pa je bilo živahno kar ves dan.

Poleg mladih šolarjev, dijakov, med počitnicami tudi študentov so se za žogo radi podili tudi delavci soteške žage, prišli pa so tudi iz drugih vasi, kjer niso imeli igrišča.

Zmagovalci malonogometnega turnirja v Žužemberku julija 1965. Ekipe Soteske je premagala Žužemberk s 5:2, Dvor pa s 4:2. Soteška ekipa (stojijo z leve): Iztok Bradač, Franci Pavlin, Peter Zupančič, Branko Vovk, Ivan Gimpelj, Tone Fink in Janez Vovk.

osebni arhiv Janeza Vovka st.

Najboljši soteški nogometaši so odigrali prek 40 prijateljskih tekem. Največ srečanj so imeli s Stražo, Podturnom, Podhosto, Dvorom in Žužemberkom. Soteščani smo bili najbolj veseli zmaga nad Stražo, ki je imela vedno najmočnejšo postavo. Med uspehe vsekakor šteje tudi zmaga na troboju v Žužemberku med domačini, Dvorom in Sotesko. Med lepe uspehe šteje tudi zmaga nad vrstniki iz Lesc leta 1958, ko smo bili mladi na počitnicah v Lescah pri učiteljici, ge. Čampa.

Utrinek iz mojega otroštva

V devetem letu starosti mi je umrla stara mama. Imela sem jo zelo rada in bili sva zelo navezani. Zнала me je »crkljati« in včasih sem to vzela tudi v svoj prid kot vsak otrok. Bila sem njen »cuker«.

Tiste čase se je pri nas velikokrat ustavila Blatnikova teta, ko je šla iz trgovine. Mi smo stanovali nad tedanjo trgovino Mercator. Ta ženica je bila že vdova in brez otrok. Živela je na sredi soteške gore v zeleni hišici med vinogradi. Pri vsakem obisku je rada poklepetala z mojo mamo, toda nekoč je kot strela z jasnega neba priletela ideja, da bi jaz ob večerih hodila prespat k njej. Zaradi samote in let, ki si jih je nabrala, si je želela družbo. V zahvalo bi me oblačila in obuvala ter skrbela za moje potrebe v šoli, če bi bila z njo do smrti, pa bi mi zapustila hišico z vinogradom. Predlog je bil na mestu.

Tako se je mami pogovorila z mano o predlaganem, toda nisem bila tako navdušena nad idejo. Pri Blatnikovi teti so že poskušale spat tudi druge punce, med njimi tudi moja sestra, ampak nobena ni zdržala več kot teden dni. Razlagala sem si, le v čem sem jaz boljša? Teta je imela občasno izpade nenadne jeze, ki so se odražali z vpitjem in zmerjanjem, tega pa so se otroci bali.

Zakonca Blatnik
osebni arhiv AniceVolf

Takrat ni bilo strokovnih izrazov za takšno obnašanje, danes bi imela že zaznamek najmanj treh nerazumevajočih besed, pisanih v latinščini. No, takrat pa je bila razlaga, da takšna pač je. Toda mamica mi je na enostaven način razložila, da teta ni zlonamerna in da ji je življenje pustilo posledice, ki se jih ne da razložiti. Enostavno ne more brzdati jeze, mi je rekla, zato naj se pri teh njenih napadih umaknem in da lahko pridem takrat tudi domov. Potolažila me je z besedami da bom znala z ženico, ker imam rada starejše ljudi. In tako smo v petek popoldne, ker naslednji dan ni bilo šole, krenili v hrib k Blatnikovi teti. Tistega dela poti se danes ne spominim, ni mi ostal v spominu, saj so bile moje misli že pri njej, polne pričakovanja neznanega, le kako se bo vse to izšlo. Priznam, strah me je bilo. Lepo naju je sprejela in pogostila z piškoti Paris. Okusa piškota ne bom nikoli pozabila. Mamica se je vrnila v dolino s pozdravom, imejta se lepo.

Blatnikova je imela med prvimi v vasi televizor. Zame je bilo to vsekakor nekaj novega, pri nas ga nismo imeli. Šli sva v sobo, kjer so bile krušna peč, zakonska postelja, omara in komoda, na kateri je bila televizija. Prižgala jo je in rekla, da bodo kmalu na sporedu risanke.

»Blatnikova je imela med prvimi v vasi televizor.«

Ampak slike so samo skakale. Že prvi večer sem okrog hiše nosila anteno, pritrjeno na kol, in jo obračala. Pri tem mojem početju je teta spremljala sliko na ekranu in mi zavpila, ko je bila slika dobra. Nato sem se ustavila in poskušala započiti kol v zemljo. Takoj mi je pritekla pomagat in preden sva uspeli postaviti anteno tako, da je bila slika za silo razpoznavna, je bilo risank že zdavnaj konec. Takih večerov je bilo v naslednjih letih najinega skupnega življenja še veliko.

V poletnih dneh sva včasih sedeli pod brajdo in v zimskih mrzlih dneh na krušni peči, kjer me je učila peti ali pa mi je pripovedovala zgodbe iz preteklosti in pravljice. Danes tega otroci nimajo več.

Ob njenem prvem izpadu jeze sem res ušla domov. A ko se je pomirila, je prišla za mano v dolino, se mi opravičila in mi dala nekaj bonbonov. In tako sva se skupaj zopet odpravili v hrib. Ob naslednjem takem izpadu jeze sem se le umaknila za hišo, kjer je imel svojo hišico njen pes Tačko. V igri sva preživela čas, ko je teta preklinjala. Nato sem se vrnila v hišo, kjer so me na mizi čakali bonboni. Vedno me je vprašala, ali se kaj jezim nanjo zaradi njenega početja. Seveda se nisem jezila in sem ji to tudi povedala. Rekla mi je, da sem takšna kot njen pokojni mož, ker je tudi nanj vpila

in se jezila, ampak se je tudi on samo umaknil in prišel nazaj šele, ko se je pomirila. Pravila mi je: »Vedno sem ga vprašala, ali se jezi, ker sem ga ozmerjala, pa je vedno odgovoril, da njega nisem zmerjala, da sem le neke bike in prašiče preganjala okoli hiše.« Takrat so ji pritekale solze po obrazu in podelila je svojo žalost z menoj, kako ji je hudo za njim, da ga pogreša.

Blatnikova hiša danes

osebni arhiv Darka Pavlina

Čas je mineval. Pri njej sem bila nekaj let, vse dokler nisem šla v srednjo šolo. Radi sva se imeli, seveda z dediščino ni bilo nič. Hišica sedaj propada, vinograd je zapuščen in zaraščen. Hišo so podedovali sorodniki, ki tete niti poznali niso, kaj šele videli. Meni pa so ostali lepi spomini in ljubezen do Blatnikove tete, ki je ne bom nikoli pozabila.

Vera Dvoršak
“Po vas“

Otroci smo šli po vas, to je pomenilo, da si šel k prijateljem. To so morali seveda dovolit starši. Z vrstniki smo se igrali in jedli sadje, ki so ga imele pri tisti hiši. Tako smo pri Francetovih in Novakovih dobili tepke, pri Zoranovih hruške, pri Pavlinovih ringloje, pri Blatnikovih pa šeničke. Pri Jamčarjevih je bil na mizi vedno hlebec kruha iz peči, ki ga je teta rada odrezala vsakemu, ki je prišel.

Marica Fifolt

Nabiranje gozdnih sadežev

Otroci smo pred 2. svetovno vojno hodili nabirat gozdne sadeže, da smo jih potem prodali in tako pomagali pri preživljanju družine. Nabirali smo maline in jagode.

Po navadi sva skupaj nabirale Zoranova Ela in jaz. Od doma sva odšli že okrog petih zjutraj, takoj ko se je začelo daniti. Jagode smo nabirali v Mrzlih dolinah, maline pa v Pečkah. Maline smo odnesli prodat v Štrumbljevo gostilno, jagode pa smo naslednji dan zgodaj zjutraj peš odnesli v Novo mesto. Odkupovali so jih v slaščičarni, kjer so iz njih izdelovali sladoled. Poleg plačila sem običajno od slaščičarke dobila še kakšen bonbonček. Na poti v mesto me je večkrat zamikalo, da bi vse jagode pojedla, ker so tako lepo dišale. Seveda si tega nisem upala.

*»Jagode smo nabirali v Mrzlih dolinah,
maline pa v Pečkah.«*

Enkrat me je organistov stric (Glavanov) prosil, naj v gozd vzamem še njegovega sina Toneta. Naslednji dan je šel z mano nabirat jagode. Toda Tone je ves čas samo žvižgal in oponašal ptičje petje. Od nabiranja ni bilo nič. Domov je tako prinesel zelo, zelo malo jagod in njegovo nabiranje gozdnih sadežev se je s tem zaključilo.

Šola v Soteski

*»Slovesno so blagoslovili novo šolsko poslopje,
ki ni posebno posrečena stavba,
8. oktobra 1903 in jo izročili svojemu namenu.
Kolovdacija šole je bila 10. oktobra 1903.«*

Šola v Soteski je delovala do leta 1973, ko je bila zgrajena šola v Dolenjskih Toplicah.

Bila sem zadnja generacija učencev, ki so obiskovali malo šolo v Soteski. To je bilo v šolskem letu 1972/1973. V tistem letu nas je bilo v razredu, če se prav spomnim, devet učencev iz Soteske, Drenja in Polja.

»Pouk smo imeli dvakrat na teden, po nekaj ur.«

S sosedom, leto mlajšim Darčitom, sva bila velika prijatelja, včasih pa tudi ne, toda kljub temu mu je bilo dolgčas, ko sem šla jaz v šolo, on pa je ostal doma. Odločil se je in začel tudi on hoditi v šolo in spet sva bila skupaj. Pouk smo imeli dvakrat na teden, po nekaj ur. Na pustni torek smo šli vsi učenci v maškare. Našemljeni vsak po svoje, smo se v sprevedu prehodili po Soteski. Šli smo tudi na končni izlet in to peš na Preloge.⁴

Brigita Rončelj

V razredu smo bili učenci od prvega do četrtega razreda, bilo nas je približno 20, učili pa sta nas dve učiteljici. V šolo se nismo hodili le učit, ampak smo morali sodelovati tudi pri raznih delih, ki so bila povezana s šolo.

»Tako smo med počitnicami podajali opeko in tako pomagali pri prekrivanju strehe šole.«

Tako smo med počitnicami podajali opeko in tako pomagali pri prekrivanju strehe šole, jeseni smo pospravljali drva v drvarnico, s katerimi smo v zimskem času kurili peči za ogrevanje razredov. Na delo smo hodili na »zadružne« njive, kjer smo pomagali pri pospravljanju sena.

V spominu mi je ostal sir, močne rumene barve, shranjen v konzervi, ki smo ga skupaj s kosom kruha imeli za malico.

Marjan Bradač

4 To je dobro uro hoda, jasa v gozdu nad Sotesko.

Maškare soteških učencev

osebni arhiv Brigite Rončelj

V času šolanja so nas prišli cepit kar v razred. Tega smo se zelo bali in smo kar po klopeh skakali, da bi ušli igli.

Vera Dvoršak

Šola je pri meni večkrat trpela. Velikokrat so me namreč prišli iskat in tako sem moral iti pomagat orat.

Peter Kumelj

Pregled ke načrtu šolskega okoliša.
 I. Šolski okoliš: Soteska. II. Šolane obine:
 II. Šolane varj: Soteska 1. Toplice
 Drenje
 Gabje
 Gorenje polje
 Dolenje polje
 del Loške varj

SLOVENSKI ŠOLSKI MUZEJ
 LJUBLJANA

Kraj šr.	Šole varj ali zaselja	Šolska obina	Število šolnih stevilk	Oddaljenost in km		Število šolo- dobrih otrok	Šolo- luna v krajih in	Šolske knjižke, slaba povodni ustni zanoti	Opomba
1	Soteska		36	0.2	1.2	24	223		
2	Drenje		10	1.1	3	13			
3	Gabje		12	0.7	1.5	4			
4	Gorenje polje	Toplice	18	2.1	2.7	13	183		Šolski zanoti
5	Dolenje polje		10	2.7	4	5			
6	Loška varj		7	0.6	1.3	7	169		

Slovenski šolski muzej, Šolski list (1929),
 Državna mešana osnovna šola v Soteski.

iz zbirke Slovenskega šolskega muzeja, dostopno na: <http://sistory.si/11686/24680>

Vaška posebneža

Darko Pavlin

Šturm

Lepo je sedeti v družbi vrstnikov in tudi starejših ljudi, ko se kramlja o domačem kraju in doživljanju prigrad, ki so se zgodile. Še lepše pa je, ko to lahko sam deliš v zapisanih vrsticah na papirju.

Vsak kraj, vas ali mesto skriva posebnosti ljudi, ki tam živijo ali pa so živali. Tako je v našem kraju na hišni številki 22 živel mož Lojze Zaplotnik, priseljen iz Zagradca. V Soteski so ga imenovali Šturm. Živel je z ženo Marijo, klicano Mici. Posebnež je bil, posebnež, ki je s svojim načinom in mestom življenja pustil poseben pečat na meni in mojih vrstnikih v otroštvu.

Šturmova hiša

osebni arhiv Matjaža Brišarja

Možu nizke in močne postave je ob boku stala majhna drobna ženica. Živela sta, lahko bi se reklo, na koncu in začetku vasi sredi hriba. Imela sta malo hišico, pokrito s slamo, ki je imela le dva prostora in je bila brez elektrike. Takrat je bila pri njiju luč svetlobe petrolejka. Sosedje so pravi-

li, da je delavce elektro službe podil s svoje zemlje, ko so mimo njegove hišice postavljali stebre za elektriko. Ja, bil je neke vrste varuh takratne okolice, tedanje kolovozne poti, ob kateri je živel. Ko je na tej poti srečal mimohodečega neznanca, ga je ustavil in povprašal, kaj ga tu gori v hribu zadržuje in da naj hitro nadaljuje svojo pot. Ja, če ga nisi poznal, ti je že njegov robustni videz pognal malo strahu v kosti, kaj šele močne besede, ki jih je izrekel.

»Takrat je bila pri njiju luč svetlobe petrolejka.«

V to hišico si lahko stopil s kolovozne poti skozi iz desk zbita vhodna vrata, pobarvana z zeleno barvo. Takoj, ko si vstopil, te je obšel občutek tesnobe, čeravno je malokdo pokukal skozi ta vrata v notranjost. To priložnost smo si s svojo hudomušnostjo privoščili le otroci. Na takšen način smo si izkazovali pogum in predrznost. Pri tem početju si občutil adrenalin, ki te je obšel in istočasno dajal popoln občutek zadovoljstva in zmagoslavja. Tudi pri tem pisanju čutim male pikice, ki me bodejo po telesu, ko se spominjam tistih, takrat za nas otroke, pogumnih dejanj. Takoj, ko si stopil v ta majhen temen prostor, črn od dima, si pred sabo zagledal odprto ognjišče in lonec nad njim. Sosed mi je povedal, da so mimoidoči pri odprtih vratih videli v notranjosti gože, ki so viseli s tramov in gledali v viseči lonec nad ognjiščem. Na levi steni izza vrat je bilo malo okence, ki bi ga lahko poimenoval tudi niša. Na desni so bila dvojna vrata. Skozi prva si lahko vstopil v prostor, kjer sta si delila nočni počitek na ležišču. Tukaj sta bili tudi krušna peč in omara. Druga vrata pa so bila kovinska vratca od krušne peči. Skozi edino okno v prostoru, kjer sta spala, je bilo od zunaj težko videti v notranjost zaradi založenosti z raznimi rečmi in škatel na notranji strani.

Na spodnji strani te kolovozne poti, nasproti slamnate hišice, je stala šupa, ravno tako zbita iz starih desk, na katero se je naslanjalo zunanje stranišče, po domače rečeno »na štrbunk«. Pogled na vse to ti je dajal občutek, da se bo vse sesulo samo vase. Ampak te zbite deske so botrovale vsem ujmam in nevihtam, ki so šle mimo in so še prihajale. To šupo bi lahko prej poimenoval ropotarnica. V njej je bilo veliko različnih stvari, od železja, pleha, košar, žice, suhe mrve, stelje ... V vsem tem neredu je Šturm našel majhno luknjo, v kateri je lahko ležal mali kosmatinec, imena se ne spomnim, privezan na malo verigo. Na ves glas je lajal, ko si šel mimo, in se nato umaknil v svoj brlog. Malo naprej od ropotarnice je stala sliva. Na njej je visel list krožne žage oziroma rezilo cirkularja.

Zraven na deblo naslonjena kovinska palica je bila orodje, s katerim je Šturm tolkel po listu in tako odganjal ptice s češenj, ko so zorele. Tako je tudi preganjal plenilce v zraku in na tleh ter tako obvaroval svoje kokoši pred plenitvijo.

Lojze Zaplotnik - Šturm (zadaj levo Matija Brišar)

osebni arhiv Matjaža Brišarja

Seveda, čuval je sosedovo češnjo, ki je rasla naprej od hišice in otroci smo velikokrat obtičali na njej, ko nas je zalotil pri obiranju. Pogled s češnje je bil, kot bi videl steklega psa, ki kroži okrog debla. Res je bil neke vrste varuh. Kadar sta z ženo legla k večernemu počitku, smo si otroci privoščili še zadnje vragolije tistega dne. Pritihotapili smo se do kosmatinca s priboljškom. Bil ga je deležen, saj takrat ni lajal. Bliskovito smo skočili do visečega lista žage in s palico tolkli po njem. Še preden je Šturm prisopihal na plano, smo bili že poskriti in se smejali. Bežali smo naprej, saj smo se, ko je zopet vstopil v hišico, vračali in postopek z listom krožne žage ponovili. Bilo nam je zabavno, saj takrat nismo razmišljali o sočutju.

Velikokrat je tudi pomagal pri raznih opravilih pri ljudeh na vasi. Temu

se je reklo, da si bil v »tabrhu«. ⁵ Po vsakem končanem delu je sledila malica, ker je redko kdo plačeval za postorjeno delo. Lojze je vedno mislil na svojo ženico. Imel je navado vzeti kakšen ostanek hrane z mize rekoč: »To bo pa za mojo Mici.« Tako si je enkrat v žep zлил skodelico juhe. Seveda, v žepu so ostali rezanci z okusom po tobaku. Ja, res je bil posebnež. Mislim, da je s tem, ko ji je prinesel hrano, na svojevrsten način izkazoval, koliko mu pomeni in da jo ima rad.

*»Pogled s česnje je bil, kot bi videl steklega psa,
ki kroži okrog debla.«*

Zgodilo se je, da so ga na poti domov iz doline v večernih urah strašili. Bil pa je plašen, čeprav ni tako deloval. Ko je s kolesom pripeljal po poti do bele gruče, je okamenel. Pod belo rjuho je bil človek, ki je spuščal ne-navadne zvoke. Šturm je skočil s kolesa in ga z vzdolžnim nosilcem med sedežem in balanco vrgel na ramo, tako da ga je nesel in tekel v breg vse do doma. Ja, tako so se včasih zabavali ob zaključku delovnega dne in si popestrili večer. Vem, da je bilo veliko lepše in več druženja kot danes, ko nihče več nima časa.

Poleg hišice si je Lojze postavil letno kuhinjo. Tako je imel z ene strani zavetje pred vetrom. Star štedilnik oz. »šporhajt« na drva, poleg pa zbito klop. In vse to pokrito z deskami in polivinilom. To sta uporabljala za kuho na prostem v toplih dneh. Spomnim se, kako sta sedela na klopi za »šporhajtom« in kramljala. Ona je mešala po loncu, ki je bil na plošči, on pa je kadil cigarete eno za drugo in potiskal drva na ogenj. Ko si videl takšen prizor, ti je pustil pečat, meni vsekakor.

*»Ona je mešala po loncu, ki je bil na plošči, on pa je kadil
cigarete eno za drugo in potiskal drva na ogenj.«*

Toda čas je tekkel naprej in puščal za sabo sledi že utrujenega človeka. Moral je oditi v dom ostarelih, kjer se je tudi končalo njegovo življenje. Po njegovi smrti se je Mici preselila v Ljubljano k hčerki. Tako se je počasi končalo tudi naše otroštvo in danes nam je ostal samo še lep spomin na tiste čase.

5 tabrh tábrh -a m (á) nar. delo na kmetiji, ki ga opravlja najet delavec, plačan na dan; dnina: hoditi na tabrh, v tabrh k sosedom (SSKJ)

Brigita Rončelj

Podkombe

V spominu nam ostanejo ljudje, ki so izstopali iz množice, bili drugačni in s tem zanimivi. Eden izmed takih je bil tudi Jože Podkombe. Bil je gozdni delavec, ki je po ločitvi, okoli leta 1970, prišel živeti v Sotesko. Stanoval je v Hudičevem turnu.

»Aurc!«,

Podkombe je bil moški mrkega, hladnega pogleda. Otroke, ki so prišli na veliki vrt, tako smo rekli sadovnjaku okoli Hudičevega turna, pobirat sadje, ki je ležalo po tleh, je vedno podil. Ni jim ga dovolil pobrati, čeprav ga je bilo v izobilju in je potem zgnilo.

Kadar se je razjezil, je vpil: »Aurc!«, ni mogel namreč izgovoriti črke k. Med otroki ni bil priljubljen in tako je o njem nastala priredba pesmice: »Cinca, marinca, Jože Podkombe, krađe pakete, pije afe.⁶«

»Cinca, marinca, Jože Podkombe, krađe pakete, pije afe.«

Pozneje se je iz turna preselil v grad, kjer je tudi umrl. Kljub nepriljubljenosti pa smo se otroci odločili in ga šli na poti iz šole, takoj z avtobusa, vsi skupaj pokropiti. To se nam je takrat zdelo pomembno in odraslo dejanje.

6 afe=kafe

***Pogovor s škofom
Andrejem Glavanom***

zapisal Mitja Zupančič

Msgr. Andrej Glavan, novomeški škof, se je rodil 14. oktobra 1943 v mežnariji v Soteski. To je bil del stavbe, ki je skupaj s Prosvetnim domom tvoril en objekt. Še danes se nahaja poleg župnišča in cerkve sv. Erazma. Pozneje so se preselili v hišo, ki jo je zgradil njegov oče nedaleč stran, kjer še danes stoji hiša, v kateri škof preživlja svoje proste trenutke. Njegov oče, ki je bil organist, se je v Sotesko preselil iz Škocjana na Dolenskem. Sem je prišel na priporočilo znancev, in sicer Mlakarjevih, ki so se pred tem tudi sami preselili v kraj in tu odprli trgovino. Njegova mati je bila Žagarjeva z Gorenjega Polja, njena sestra pa je bila moja prababica. Torej naju povezuje daljno sorodstvo, saj sta bila on in moja stara mama bratranec in sestrična.

Farovška vila
osebni arhiv Mitje Zupančiča

Zgodbi farovških vil

Hiša, v kateri živim, je bila nekoč farovška vila, ki jo je dal zgraditi g. župnik Alojzij Volc. Pozneje se je župnik z graščaki dogovoril za odkup vile, vanjo pa se je preselil g. Emanuel Neugebauer, ki je bil gozdni upravitelj graščakovih gozdov. Emanuel je bil poročen z Vladko Zen. Njun sin je v mladosti umrl zaradi bolezni, Neugebauerja pa so med vojno ustrelili partizani. Vladka je izhajala iz družine učiteljev. Njen oče je bil prvi učitelj v Soteski, njena mati pa je v Kočevskih Poljanah poučevala ročna dela. Imela je še sestri Danico in Katico. Danica je bila upraviteljica šole na Dvoru, ki pa jo je med okupacijo Italijanov zapustila, zaradi nespodobnega vedenja italijanskih vojakov, ki so zasedli šolo. Katica je še edina živa izmed sester in jo je škof nedolgo nazaj srečal pri frizerju, kjer ga je prva ogovorila. "A veš, da je nisem takoj prepoznal," mi je priznal škof. Potem sta si izmenjala nekaj spominov in besed. Ženova hiša je bila visoko v strmem pobočju Soteske, obdana s prelepimi vrtovi raznoraznih cvetic in vrtnic. Po vojni je prišla v last gozdne, ki je vanjo naselila svoje delavce. V hišo sta se naselila g. in ga. Fric in tako se je je kmalu prijelo ime „Fricova hiša“.

Soteška na Dalenskem

Cerkev sv. Erazma
Glavni Altar
in župna

Mežnarija, farovž in cerkev

razglednica iz zbirke Dolenjskega muzeja Novo mesto

Tudi sam se spominjam, če sem kdaj srečal neznanca, ki je imel korenine ali je bil kako drugače povezan s Sotesko in me je vprašal, kje sem doma, sem najhitreje razložil, če sem rekel, da v nekdanji Fricovi hiši. Leta 1989 je vilo odkupil moj oče s pomočjo starega očeta.

Ker je g. Volc ostal brez vile, je dal zgraditi novo, danes Meholčkova domačija, v kateri sedaj živi Pavel Zupančič z družino. Kako je farovška vila postala Meholčkova domačija? Ana Lavrič, poročena Šercelj, prababica je imela enega otroka, potem pa ji je umrl mož. Nato je spoznala g. Nahtigala in rodila sta se moja stara mama Jožefa in njen brat Jože Nahtigal. Ko ji je bilo 3 leta, ji je zaradi pljučnice umrla mama. Ker je novi mož slabo ravnal z otroci, je Ana na smrtni postelji prosila farovško Botiko – Terezijo Pucelj, naj otroke sprejme v farovž. In tako je tudi bilo. V farovžu so sprejeli mojo staro mamo, brata in njunega polbrata. Polbrata Alojza Šerclja so kmalu poslali v Ljubljano na šolanje. Šolanje in študij je uspešno zaključil in pozneje postal ugleden znanstvenik. Ko se je stara mama omožila, se je naselila v farovski vili. Njen mož je bil Franc Zupančič iz Meniške vasi, po domače Meholčkov. Tako je postala Meholčkova domačija. Škof se dobro spomni, kako so okoli leta 1960 dve kravi preselelili iz mežnarije na Meholčkovo domačijo.

Zgodbe iz cerkve

Napočil je čas, da gre Andrej k birmi. V nedeljo dopoldne so kopali pesek v pruhu, ko so končali z delom, so hiteli domov se umiti in „urihtat“⁷, da bodo šli k birmi. A je ni bilo, ker ni bilo škofa. Kasneje so zvedeli, da so škofa zažgali. Nato so Andreja poslali v Ljubljano, kjer je opravil birmo.

V spominu mu je ostala tudi birma v Soteski, ko so bili vsi na trnih, kajti prišel je škof iz Ljubljane. Andreju so naročili, naj ga gre počakat v dolino. Zabičali so mu, da mu mora nujno „kušniti“ prstan, saj je bilo to zelo pomembno. Spomni se, da je imel ves čas v mislih samo to. Ko se je škof pripeljal, ni mogel v njegovo bližino, da bi to storil. Škof se je pripeljal v novem avtomobilu znamke Mercedes. Ker pa je bila cesta mimo Virantovih v zelo slabem stanju, jih je peljal čez Ključ.⁸ Med mašo se je kanonik Žužek spomnil, da je na prižnici prah in je zato poslal Andreja, naj ga pobriše. Med birmo je škof okaral farane, da v soteski fari že 100 let ni bilo nove maše. Seveda ta podatek ni držal. Zadnja nova maša je bila leta 1872, birma pa se je dogajala leta 1958. Nova maša, ki jo je daroval Andrej

7 pripraviti

8 predel Soteske

Glavan, pa je bila natanko 100 let po zadnji, in sicer leta 1972.

Škof se spominja obiska faranov iz Istre, ki so leta 2004 prišli v Sotesko, da bi si ogledali grob pokojnega župnika Franca Bukovca, ki je izhajal iz Loške vasi. Kot župnik je deloval v hrvaški Istri, v Trvižu pri Pazinu, kjer je pomagal zgraditi cerkev. Ker v Istri ni bilo primernega lesa in ker je župnik prihajal iz naših koncev, so cerkev zgradili z lesom s soteške žage. Ko je šel župnik v pokoj, je prišel živeti v domači kraj, kjer je bival do svoje smrti.

Omara iz grada

osebni arhiv Mitje Zupančiča

Zgodbe iz gradu

Pred vojno, še preden je bil grad požgan, je med domačini in ljudmi v okolici veljal za dolenski Versailles. Poleg mnogo soban, arkad in stolpov je imel tudi kapelo. Nahajala se je v stolpu nad vhodom v grad. V kapeli so bile tudi maše, ki so se jih udeleževali ljudje, ki so živeli in delali v gradu.

Nekoč se je g. župnik Alojzij Volc skregal z grajskimi. Ker so grajski še vedno hoteli imeti mašo, so šli s kočijo iskat pastorja v Novo mesto, da je imel mašo. V kapeli so tudi krstili grajske. Neko nedeljo se je dogodilo, da je bila dopoldne birma v cerkvi, popoldne pa krst v kapeli. Obreda je izvedel škof Gregorij Rožman. Na koncu je izpadlo rahlo komično in kot, da so skregani, saj jih je pol jedlo v župnišču pri Botiki, pol pa v gradu pri grajskih.

Leta 1943 so partizani grad požgali, domačini pa so odnesli, kar so lahko. Škof se spomni zgodbe Zaplotnikove Ančke, ki je kot majhna ženica sama odnesla omaro iz gradu v strmi breg do njenega doma. Hišica je bila majhna, v kuhinji je bila po tleh zemlja. Gospa je imela tudi zanimivo navado. Vsak veliki četrtek je šla k maši in k spovedi potem pa celo leto nič več.

Pred leti, ko je bil škof na obisku pri črnomaljskem župniku, mu je ta pokazal omaro, ki izhaja iz soteškega gradu. Župnik mu je povedal, da je omaro kupil v slabem stanju, zato jo je dal obnoviti. Škof osebno jo je kupil in se zdaj nahaja v sprejemni pisarni v Škofiji Novo mesto. Kdo je omaro vzel iz gradu, ni znano.

Pred požarom so rešili tudi 13 velikih slik, ki so jih odnesli v Prosvetni dom. Njihova nadaljnja usoda mu ni znana, saj se je tik pred požarom komaj rodil in ne ve, kje so končale.

Zgodba iz vojne

General Jaka Avšič je imel pisarno v farovski vili, danes Meholčkovi domačiji. Decembra 1942 je Gubčeva brigada napadla Ajdovec, da so nevtralizirali belo gardo, ki se je pred kratkim ustanovila. Napadli so s severa, iz smeri Mirne Peči. Na Plešivici pa so bile enote v obrambi. In tem enotam je bilo treba pokazati pot na Plešivico. Pokazal jim jo je škofov oče, na prošnjo oz. ukaz generala Avšiča. Poleg je šla tudi Andrejeva sestra Jožka.

Ker so imeli partizani topove, niso mogli iti po najkrajši poti na Preloge, zato jih je Andrejev oče peljal za Drenje, kjer so obrnili, in potem proti Prelogom. Partizani so bili že sumničavi, ali jih pelje v pravo smer. Sestra Jožka je bila takrat malo drobceno dekle in jo je kmalu začelo zebsti. Oče ji je rekel, naj gre domov, vendar se je bala. Ko so prišli do križišča na Prelogih, jim je oče pokazal smer proti Plešivici. Partizani so se usmili prezeble deklice in dovolili očetu, da gresta lahko domov.

...

Med pogovorom pa je kdaj prišlo do rahle zmede, saj je g. škof, ko je govoril o ljudeh, uporabljal domače nazive in sva morala v nekaterih primerih razvozlati, za koga gre. Seveda je k temu primoralo moje slabše poznavanje starejših Soteščanov pa tudi primki se s časom spreminjajo, kako se reče po domače, pa ostane.

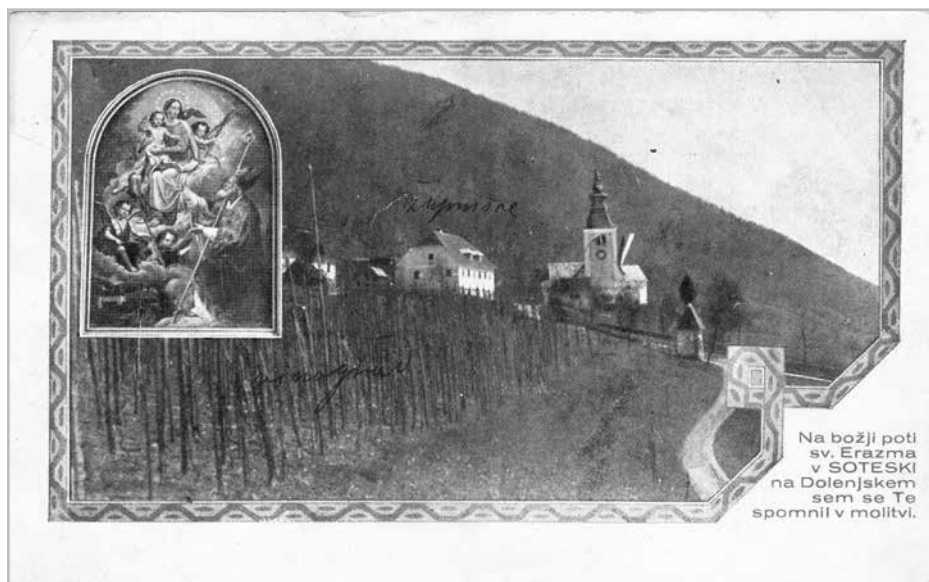
V nekaterih primerih mi je tudi povedal, zakaj se pri nekaterih reče po domače, tako kot se. Vendar je bila to kratka omemba, ki ji nisem dajal pozornosti. Mislim, da bi bilo to še zanimivo raziskati. A bi bilo potrebna veliko časa in več ljudi bi bilo treba povprašati.

Za Grmadarje mi je na hitro omenil, da se tako kličejo, ker so v preteklosti kurili grmade. K sreči pa je to zgodbo povzel že Tone Virant in jo leta 1980 zapisal v Dolenjskem listu. Povzetek članka je, da so v času turških vpadov na Sv. Petru v primeru vpada prižgali grmado⁹, ter tako sporočili okoliškemu prebivalstvu in naprej proti Ljubljani, da prihajajo Turki.

V članku omenja tudi, da je Drenje po vsej verjetnosti dobilo ime po drenovini, ki so jo ljudje posekali, da so si postavili domove in napravili njive za obdelovanje.

9 Večji kup nečesa, na primer drv, dračja.

Razglednica Soteske, odposlana 1919

osebni arhiv Milana Škrabca

Nesrečne prigode s srečnim koncem

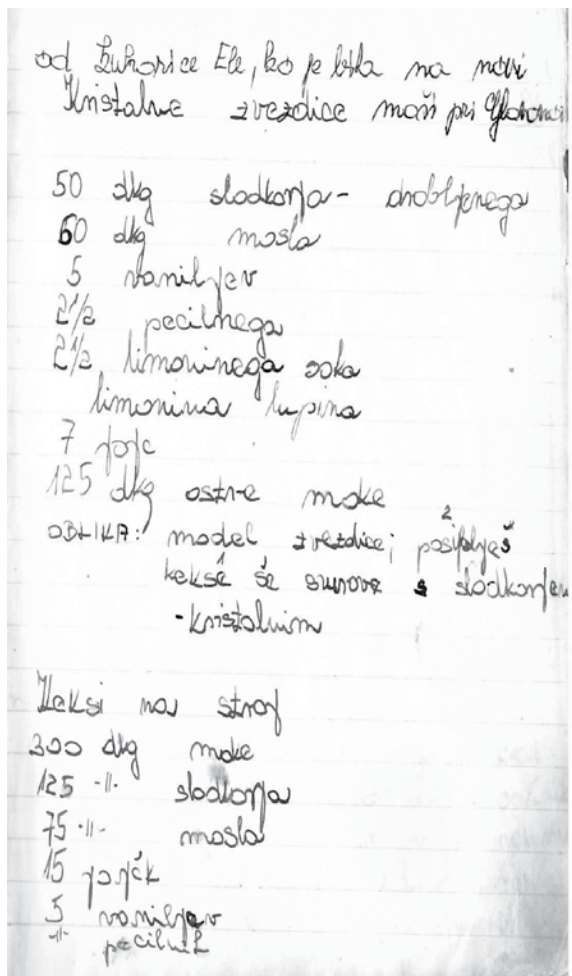

*»To je eden najbolj romantičnih krajev na Dolenjskem.
Soteško podnebje je milo. Tu se oglasi pomlad par tednov
popreje nego drugod po Dolenjskem.«*

Vera Dvoršak

Zažgani piškoti

Bilo je leto 1972. V Soteski so se začele priprave na novo mašo našega sosedu, g. Andreja Glavana. Cela vas je stopila skupaj in vsak je po svojih močeh prispeval k temu dogodku. Pecivo se je peklo v novomašnikovi domači hiši. Stara sem bila 12 let in sem pomagala pri peki. Spomnim se velikih skled, v katerih se je stepalo jajca za biskvite.

Recept za kekse na stroj

osebni arhiv Vere Dvoršak

Začeli pa smo s peko piškotov, ki smo jih pekli v krušni peči. Najprej so bili na vrsti »keksi na stroj«. Peč je bila preveč vroča in vsi piškoti, ki jih ni bilo malo, so se zažgali. Groza!

To je bila v tistem času prava katastrofa, saj so bile sestavine zelo dragocene, še posebej pa nas je bilo strah, kaj bo rekla novomašnikova mama. K sreči je bila v tem času zunaj na vrtu. Mene so postavili na vrata, za policaja, da teta ne bi prišla v kuhinjo.

»Groza!«

Celotno prvo peko piškotov smo skurili v štedilniku na drva.

Na novi maši sva Boris Pavlin in jaz čestitala novomašniku s šopkom rož.
osebni arhiv Vere Dvoršak

Brigita Rončelj

Prvo in zadnje pranje črev

V zimskem času so bile skoraj pri vsaki hiši koline. Družine so redile prašiče, enega, dva ali pa tudi več za svoje potrebe. Ker takrat še ni bilo umetnih črev, je bilo treba za izdelavo klobas očistiti prašičja. To je bilo žensko delo, ki so ga opravljale na Krki, običajno so bili to najbolj mrzli dnevi zime. Čreva so prale pri centrali (pri Pavlinovih).

*»Prosila sem strica Slavka (Pavlinovega),
da mi je »vrnil« želodec.«*

Bilo je leto, ne vem katero, ko je mama ocenila, da sem tudi jaz že primerna za pranje črev. Odšli sva na Krko, da jih opereva. Bilo je zelo mrzlo in že po nekaj minutah nisem več čutila prstov. Posledica je bila, da se mi je pri pranju izmuznil najbolj pomemben del, to je bil želodec. K sreči ni odplaval po Krki, ampak se je ustavil na »gatrcih« centrale. Prosila sem strica Slavka (Pavlinovega), da mi je »vrnil« želodec. Že po nekaj minutah se je zgodba ponovila, želodec se mi je zopet izmuznil, odplaval in se ustavil na »gatrcih«. Prišel je stric Slavko in zopet rešil »moj« želodec. Pranje želodca je dokončala mama, jaz pa sem s tem opravilom zaključila za vedno.

Peter Kumelj

Vaški pastir

Kot otrok sem pasel ovce in krave več kmetov. Na paši sem bil seveda bos, ker čevlji niso bili kar za vsepovsod. Pašniki so se razprostirali vse do reke Krke.

»Tako se je zgodilo, da je med igro padla v Krko.«

S tem je povezan tudi dogodek z mojo sestro Elko, ko sva bila skupaj na paši. Kadar sva skupaj pasla, sva imela tudi nekaj časa za igro. Tako se je zgodilo, da je med igro padla v Krko. Zelo sem se ustrašil, saj ni znala plavati. Uspel sem jo rešiti. Seveda sva se bala, da bi to izvedeli domači, zato sva počakala v gozdu toliko časa, dokler se najina oblačila niso posušila. Šele nato sva odšla domov.

Spominjam se tudi dogodka, ko je ovca stekla proti njivi, na kateri je bila pesa. Za njo je stekla še ostala živina, zato sem se ustrašil, da bi »potacala« ves pridelek. Hitro sem pograbil kamen in se skril v jarek. Ko je ovca prišla blizu, sem ga zalučal vanjo.

»Sreča v nesreči je bila ta, da smo takrat vsaj meso jedli.«

Zadel sem jo v nogo in ji jo poškodoval. Bal sem se, da bom doma tepen, zato sem si izmislil zgodbico, da jo je poškodovala krava. Zaradi poškodovane noge ovca ni mogla več hoditi, zato smo jo morali zaklati. Sreča v nesreči je bila ta, da smo takrat vsaj meso jedli.

Brigita Rončelj

Koprive v solati

Pred drugo svetovno vojno so na soteški žagi delali moški in ženske iz Soteske in okoliških krajev. Delavci so delali večinoma po deset ur na dan, tam pa so bili dejansko 11 ur, saj so imeli opoldne čas za kosilo. Jedli so, kar jim je kdo prinesel od doma. Kosilo so ponavadi prinesli otroci ali pa žene delavcev.

*»Zanima me, kakšne gobce imajo ti,
ki to jedo, ker mene vse peče.«*

Tako sta se srečali Brdarjeva in Štrumbljeva, ki sta prinesli kosilo vsaka svojemu možu. Brdarjeva vpraša Štrumbljevo, kaj je danes dobrega skuhala za moža. Ta ji je odgovorila, da mu je naredila kar malo kopriv. Naslednji dan je tako tudi Brdarjeva pripravila kosilo iz kopriv in naredila koprive v solati. Ko je mož to jedel, ga je vprašala, ali mu je jed všeč. On pa ji je odgovoril: »Zanima me, kakšne gobce imajo ti, ki to jedo, ker mene vse peče.« Seveda je imel Štrumbelj za kosilo špinačo iz kopriv, ne pa koprivne solate.

Vera Dvoršak

»Pogreb« prašiča

Bile so počitnice, stara sem bila 8 let. Dopoldne je v svinjaku poginil naš prašič. Sosed Korel, ki je bil vedno pripravljen pomagati, je skopal grob na njivi, vanj smo pokopali prašiča, na grob postavili svečo in šopek rož.

*»Z veseljem sem ji vse razložila,
mama pa ni pokazala veselja.«*

Bilo mi je zelo všeč, kako smo se potrudili za našega prašiča. Korel me je poslal v Sotesko, v luščilnico, tja, kjer je delala naša mama, povedat, kako smo lepo pokopali prašiča. Z veseljem sem ji vse razložila, mama pa ni pokazala veselja, v njenih očeh sta bili le žalost in jeza.

Brigita Rončelj

Popoldanski dremež

Ivanka ni bila Soteščanka, je pa začasno stanovala v Soteski, ker je bila zaposlena v Novolesu v Straži. Po dopoldanskem delu se je ulegla in zaspala ter se zbudila ob petih. To je bila prava ura, da gre na avtobus in v službo.

*»Ja, samo čudno mi je, da sonce danes vzhaja na levi,
po navadi gre gor pa na desni.«*

Na poti do postaje je srečala Fricevo gospo, ki jo je vprašala, kam gre. Ivanka ji je odgovorila, da gre na delo. Friceva se je začudila in jo vprašala: »A sedaj?« »Ja, samo čudno mi je, da sonce danes vzhaja na levi, ponavadi gre gor pa na desni.« Ivanka je pozabila, da je šla popoldne spat in to ni bilo jutro, ampak večer in je tako sonce zahajalo, ne pa vzhajalo.

Včasih v našem kraju

*»Karel Auersperg, kot gospodar soteškega gradu je sezidal
nov betonski jez v Krki, preskrbel grad
z električno energijo in vodovodom, ...«*

Tone Virant st.

Kako je Repar »delal« električno

Na približno 600 let starem soteškem pokopališču je na severni strani pod bršljanom vzdana majhna spominska plošča, ki priča, da tam počiva Franc Repar, žagarski mojster, mož, ki je znal »narediti« električno in za katerega so stare ženice mislile, da je povezan s samim hudičem.

Delavci na žagi

gradivo hrani Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, iz posebne zbirke Boga Komelja

Ob 90-letnici tega dogodka obudimo spomine nanj. Reparjev rod izhaja iz Cerknice, natančneje iz vasi Reparje. Francetov rod je bil delaven, naravno inteligenten in iznajdljiv, ko je bilo treba iskati možnosti za preživljanje. Družina Repar se je v drugi polovici 19. stoletja naselila v Soteski, kjer je Franc začel delati kot žagarski delovodja na Auspergerjevi žagi, ki jo je tedaj imel v najemu lesni trgovec Javornik iz Žalne. V upravljanje je prevzel tudi znameniti soteški mlin, ki ga je tako kot žago dobil precej zanemarjenega. Takoj se je, podjeten kot je bil, lotil izboljšav, predvsem takih, ki so lajšale težaško delo. Delavci so ga zato imeli radi, zanimivo, da je vsa pisarniška dela opravil sam, pa četudi v večernih in nočnih urah. Še več kot v pisarni je imel težav z razsvetljavo na žagi in v mlinu. Takrat so si ljudje svetili po hišah še s trskami in so imeli v bližini škaf vode, če bi

se z njihovim ognjem vnelo še kaj drugega. Karbidovka in sveča sta bili že razkošje. Mojster Repar s tako svetlobo ni bil zadovoljen, zato je naredil načrt za vodni pogon dinama in najemnik Javornik mu je dal pristanek za izvedbo.

France je pisal v Ameriko sorodnikom, ki so mu kmalu poslali dinamo za enosmerni tok, tako da se je lahko z vso vnemo lotil dela. Sam je ugotovil vse prenose in napeljave, da je v Soteski prvič zasvetila električna žarilnica, ko te sodobne pridobitve ni imelo marsikatero mnogo večje mesto. Ko so jeseni 1908. leta tako pridobljeno električno svetlobo prvič predstavili javnosti, je bil to resnično velik in pomemben dan. Kako mojster Repar »dela« električno svetlobo, so peš in na vozovih prišli gledat ljudje iz širše Dolenjske. Nihče ni hotel zamuditi tega čuda in v ta namen so priredili tudi veselico na Avžlaku. Žarnice so visele na drevesih, pa seveda na žagi in v mlinu. Ko se je stemnilo, je mojster Repar pognal vodno kolo in žarnice so ob navdušenju ljudstva veselo zasvetile. To je bil velik trenutek, ki ga ni prav nič motilo, da je bilo treba ustaviti vodno kolo, če so hoteli ugasniti luč.

Žal je mojster Repar kmalu umrl, ko se je ob meritvah za novi soteški jez prehladil v mrzli Krki. Smrt mu je prekržala še mnoge načrte, toda že z »delanjem« električne svetlobe si je postavil lep spomenik in se ga mnogi še danes spominjajo.

Mesarija

Poleg trgovine je v Soteski obratovala tudi mesarija. Nahajala se je na začetku vasi (iz smeri Straže), v hiši lastnika Blatnika. Mesar Blatnik je bil spoštovan človek in še danes imajo starejši ljudje nanj lepe spomine.

Za nedeljsko kosilo sem ponavadi šel po meso k mesarju v Sotesko. Tam smo kupovali predvsem govedino. Vsakič, ko sem prišel, me je mesar vprašal: »Lojzi, a boš "mau" salamce?« Z veseljem sem prikimal in dobil malo salame. V takratnih časih je bila to zame velika poslastica.

Alojz Struna

Mesar Blatnik je bil znan po zelo dobrih salamah, zato smo ga vsako leto prosili, da jih naredi tudi za nas. Mi smo mu dali svinjsko meso prašičev, ki smo jih vzredili doma, ter česen, ki je moral biti obvezno spomladanski. On pa je dodal goveje meso, naredil salame in jih tudi posušil. Tako dobrih salam, kot jih je naredil on, nismo jedli nikoli več.

Marica Fifolt

V mesariji je bilo vedno na voljo veliko raznovrstnega mesa. Ponavadi smo kupili pol kilograma mesa, ki je moralo zadoščati za deset ljudi. Pri obisku mesarije sem z zanimanjem opazoval mesarja pri brušenju nožev in tako sem se s časom tudi sam naučil te veščine.

Peter Kumelj

Tone Virant st.

Pivovarna v Soteski

V preteklosti se je v soteški dolini, na ravni tesni med gornjim in srednjim tokom Krke, zgodilo marsikaj in veliko tega je že bilo opisanega, manj pa je znano, da je nekdanj ob Krki stala tudi pivovarna.

Turjaški gospodi so ob zeleni Krki dali postaviti zidan mlin, ki ga omejnja že Valvasor, pozneje so uredili še lesoreznice, to je žago venecijanko. Kot zadnji je med prvo svetovno vojno na njej rezal in v mlinu mlel Franc Fifolt. Grajski so imeli v Soteski poleg drugih stavb in poslopij podkletno in s skodlami pokrito hišo, ki je bila zidana iz kamna. Spodnji prostori te stavbe so jim okrog leta 1867 služili za varjenje piva. Imeli so en pivovarski kotel, žontnik imenovan. Da so imeli njive posejane s pšenico in ječmenom, je znano splošno.

*»Soteško pivo je bilo močno in dobro,
lepo je teklo v želodec.«*

Od kod so dobivali hmelj, ni dokončno raziskano. V prvih letih po drugi svetovni vojni je bilo v notranjosti gradu še videti staro hmeljevo trto, ki

se je kot okras vzpenjala po zidovju. Ta rastlina je bila debela za človeško roko. Po vsej verjetnosti pa so imeli na grajskih njivah tudi hmeljev nasad. Pivo jim je dozorevalo v grajskih kletih, v lesenih sodčkih, tudi po leto dni, takemu pivu so rekli težak.

Pred več kot 50 leti smo lahko še pri marsikateri hiši videli pivsko steklenico, ki se je zapirala na vzmet. Take so uporabljali tudi soteški gospodje. Prav gotovo so pivo tudi prodajali železarni na Dvoru, ki je takrat še obratovala, z njim pa so verjetno zalagali še marsikateri grad v soseščini.

Pivovarna v Soteski

razglednica iz zbirke Dolenjskega muzeja Novo mesto

Od tistih dni je danes ohranjena le še hiša. Na nekdanjo pivovarsko dejavnost spominja le naziv, saj so hiši dolgo rekli kar »bierhaus«. Soteško pivo je bilo močno in dobro, lepo je teklo v želodec, a šlo je tudi kaj hitro v noge, ki jim večje količine niso dobro storile.

Janez VOVK st.

Ko v Sotesko pomlad prihaja

Ko v Sotesko pomlad prihaja,
zapihajo od juga tople sape,
na obronkih sončnih trobentic so zaplate,
brežine Krke pa belina zvončkov vse obdaja.

Ko v Sotesko pomlad prihaja,
kažejo povsod se narcis poganjki,
in ko vrt ob turnu obsijali bodo topli žarki,
cvetovi nežni pričarali bodo vso lepoto raja.

Ko v Sotesko pomlad prihaja,
v brzic plitvinah sulci se drstijo,
kralji reke radi se doma držijo,
plemenite ribe so res velike, da dih zastaja.

Ko v Sotesko pomlad prihaja,
oživeli vinogradi so v soteški gori.
Obrezuje se sadno drevje in mnogi so na lojtri,
drugim pa na vrtove, njive pogled uhaja.

Ko v Sotesko pomlad prihaja,
spominjamo se praznikov mamic, babic,
skromni šopki vijolic, zvončkov in nežnih mačic
v rokah vnukov toplino k srcu vsem prinaša.

Pomlad prihaja ...

pri Toplicah.

